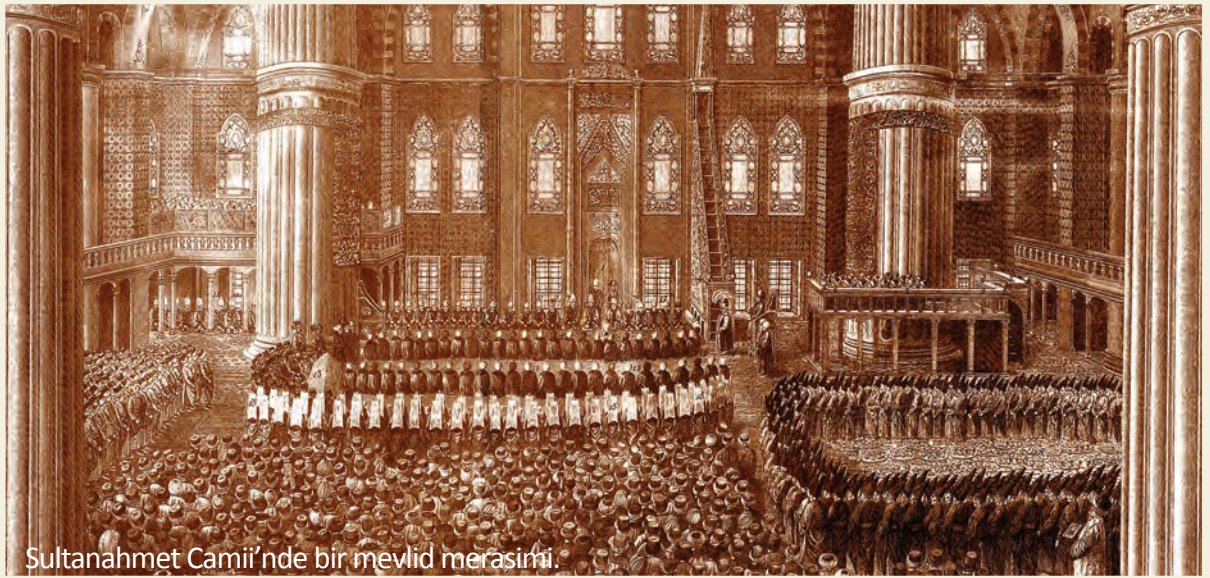

Mevlid'in Tarihi ve Dinî Hükümü

■ Doç. Dr. Ahmet ÖZEL*

Sultanahmet Camii'nde bir mevlid merasimi.

Sözlükte “doğulan yer ve zaman” anlamına gelen mevlid (çoğ. mevâlid) kelimesi, İslâmî literatürde “Hz. Peygamber’in doğum günü, bu günün yıldönümü münasebetiyle yapılan kutlamalar ve bu konuda kaleme alınan eserler” karşılığında kullanılmıştır.

Tarihi

Çoğu alimin görüşüne göre Hz. Peygamber, Habeşistan’ın Yemen Valisi Ebrehe’nin Kâbe’yi yıkmak üzere Mekke’ye saldırdığı ve Fil Vak’ası denilen olayın meydana geldiği yıl dünyaya gelmiştir. Bu olayın tarihinde

ihtilaf bulunmakta ve miladî 569, 570 veya 571 olarak gösterilmektedir. Genel kabule göre Hz. Peygamber, Rebîulevvel ayının on ikisinde ve gündüz dünyaya gelmiştir. Bir ilkbahar mevsimine denk gelen bu ayın iki, sekiz, on, veya on yedinci gününde doğduğuna ve sabaha karşı fecir doğarken dünyaya geldiğine dair rivayetler de vardır. Doğumun pazartesi günü olduğu ise sahih rivayetlere dayanmaktadır. Doğum tarihinin miladî takvime göre 20 Nisan’a denk geldiği söylendiği gibi farklı görüş belirtenler de olmuştur.

Hız. Peygamber, sağılıında kendi doğum yıldönümünü kutlamadığı gibi böyle bir şey yapılması hususunda herhangi bir istek ve emri de olmamıştır. Hulefa-yı Râşidin dönemi ve bunu izleyen Emevî ve Abbâsî devirlerinde de mevlidle ilgili bir uygulamaya rastlanmamaktadır. Bu alanda ilk uygulama Mısır'da Şîi Fâtımî devleti kurulduktan sonra Muiz-Lidinillah (362-365/972-975) döneminde gerçekleşmiş ve Hız. Peygamber'in doğum yıldönümü resmî olarak kutlanmaya başlanmıştır. Tören çerçevesinde Rebîulevvel ayının on ikinci günü hazırlatılan helva tepsilerle resmî görevlilere dağıtılır, Ezher Camii'nde hatim okunur, daha sonra özel olarak hazırlanan tören yerinde halife, diğer devlet erkânı ve ulemânın katıldığı tören icra edilirdi. Bu kutlamaların üst düzey görevlilerin katıldığı bir devlet töreni çerçevesinde geçtiğı, halkın geniş bir şekilde katılımının ve şenlik havasının fazla olmadığı bilinmektedir. Fâtımîler, Hız. Peygamber ve Ehl-i Beyt'in doğum yıldönümlerini kutlamasını, dinî hassasiyetlerinin yanında siyâsî birtakım maksatlara binaen de icra ediyorlardı.

Fâtımîlerden sonra Mısır'da iktidara gelen Eyyûbîler (1171-1462) zamanında birçok bayram ve tören kaldırıldığından mevlide de özen gösterilmediğı ve halkın evlerinde bunu kutladıkları anlaşılmaktadır. Ancak Selâhaddin-i Eyyûbî'nin kayınbiraderi olan ve hayırseverliğiyle tanınan Erbil Atabegi Muzafferüddin Kökböri (586-629/1190-1232) mevlid-i nebevîyi yeniden resmî olarak kutlamaya başlamıştır. Bu dönemde Muharrem'den başlamak üzere Rebîulevvel ayına kadar Bağdat, Musul, Cezîre, Sincâr, Nusaybin gibi yakın şehirlerle Acem memleketlerinden Erbil'e birçok fakîh, sufî, vâiz, kurrâ ve şâirin akın ettiğı, mevlid hazırlık ve etkinliklerinin birkaç ay sürdüğü tarihi kayıtlarda mevcuttur. Kutlamaların, Fâtımîler'in-kinen farklı olarak hazırlıklarıyla birlikte uzun bir zaman dilimine yayıldığı, bir şenlik havası içinde geçtiğı ve geniş bir halk katılımıyla gerçekleştiğı bilinmektedir.

Memlükler döneminde Mısır'da mevlid kutlamaları bütün ihtişamıyla devam etti. Rebîulevvel ayının başından itibaren başlayan kutlamalara halife, dört mezhebin baş kadıları, ilim ve tasavvuf ehli, emîrler ve komutanlar, devlet adamları, halkın ileri gelenleri ve komşu ülkelerden gelen çeşitli temsilciler katılırdı. Bu dönemde en görkemli törenlerin Sultan Kayıtbay (873-902/1468-1495) zamanında yapıldığı kaydedilir.

Memlükler devrinden itibaren Mısır'da mevlid terimi başta evliya olmak üzere diğer önde gelen şahsiyetlerin doğum yıldönümleri için de kullanılmaya başlanmıştır. Ahmed el-Bede-vî ve İbrahim ed-Desûkî gibi şeyhlerin mevlidleri gibi. Bu tür mevlidlerin önemli bir kısmı velilerin doğum değil ölüm yıldönümünde kutlanırdı. Esasen çoğu zaman doğum ve ölüm günlerini bilmek de güçtü. Mevlidi kutlanan kişinin durumuna bağılı olarak bu mevlidler bir gece, bir gün, bir hafta veya sekiz gün devam ettiğı gibi bir kısmı küçük bir semt veya yerleşim merkezinde, bazıları da büyük şehirlerde ve bölgesel çapta icra edilirdi.

Kuzey Afrika'da (Mağrib) önceleri mevlid kutlama âdeti yokken ilk defa Kadı ve Muhaddis Ebü'l-Abbas Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin es-Sebtî (ö.633/1236) tarafından halkın

hristiyan bayramlarını kutlamalarını önlemek amacıyla icra edilmeye başlanmıştır. es-Sebtî'nin bu amaçla kaleme alıp tamamlayamadığı *ed-Dürrü'l-munazzam fî mevlidi'n-nebiyyi'l-muazzam* adlı eserini oğlu ve Sebte hâkimi Ebü'l-Kasım Muhammed b. Ahmed (ö.677/1279) ikmal etmiştir. Bunun devrinde özel bir ilgi gösterilen uygulama zamanla Kuzey Afrika ve Endülüs'te yaygınlık kazanmış, hükümdarlar ve yöneticiler mevlid kutlamalarına büyük önem vermişlerdir. Mevlidin resmî kutlamaları, Mâlîkî fukahânın sert muhalefeti sebebiyle Tunus'ta Hafsîler sarayında Fas'takinden yaklaşık bir asır sonra ancak sultan Ebû Fâris Abdülaziz el-Mütevekkil zamanında (796-837/1394-1434) yapılabilmektedir. Osmanlı hakimiyetindeki Tunus'ta Hüseyinî Beyliği (1705-1957) döneminde Osmanlılar örnek alınarak mevlid bir devlet törenine dönüştürülmüştür.

Osmanlı döneminde merasimle mevlid kutlamalarını Sultan III. Murad, 1588 yılında başlatmış olmakla birlikte, Süleyman Çelebi'nin meşhur mevlidini 1409 yılı gibi erken bir dönemde yazmış olması resmî olmayan kutlamaların çok önce başladığını göstermektedir. Saraybosna'daki Gazi Hüsrev Begoviç Camii'nin 1531 tarihli vakfiyesinde, mevlid için yılda 3 yüz dirhem tahsisat ayrıldığı, bölgedeki diğer camilere ait vakfiyelerde ve şahsî vasiyetnamelerde de benzeri kayıtlara rastlanmaktadır. Resmî kutlama uygulamalarının başlamasından sonra Sultanahmet Camii'nde yapılan merasimlerde padişah, sadrazam, şeyhülislâm, vezirler, Anadolu ve Rumeli kazaskerleri, diğer mülkî ve askerî erkân ile ulemâ, resmî kıyafetleriyle hazır bulunurdu. Ayasofya ve Sultanahmet kürsü şeyhlerinin

vaazlarından sonra mevlid okunur, bu arada buhur yakılır, şerbet dağıtılır ve görevlerini ifa edenlere hil'at giydirilir ve atıyyeleri verilir. Genel olarak Sultanahmet Camii'nde yapılan mevlid törenleri daha sonraları Beyazıt, Nusretiye, Beylerbeyi, Hamidiye ve diğer camilerde de icra edilir olmuştur. Tanzimattan itibaren mevlid alaylarında eski teşrifat kurallarına uyulmakla birlikte bazı değişikliklere gidilmiş; padişahın camiye gidiş ve gelişlerinde askerî tören yapılması, minareler yanında saray ve resmî binaların donatılıp aydınlatılması, beş vakitte tophane ve savaş gemilerinden top atılması gibi yenilikler uygulanmıştır.

Mevlid 1910 yılından itibaren Osmanlı Devleti'nde resmî bayram ilân edildiyse de Cumhuriyet'in ilânından sonra kaldırıldı. Bugün Suudi Arabistan hariç, Kuzey Afrika'dan Endonezya'ya kadar İslâm ülkelerinin bazılarında resmî, bazılarında gayri resmî olarak yaygın şekilde kutlanmaktadır. Türkiye'de yalnız Ramazan ve Kurban bayramları resmî olarak kutlanmakta, diğer mübarek gün ve geceler gibi Mevlid-i Nebî de camilerde ve evlerde tamamen bir ibadet âdâbı içinde Kur'ân-ı Kerîm, Süleyman Çelebi'nin mevlidi ve ilâhiler okunarak icra edilmektedir. Son yıllarda Türkiye'de Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı'nın ortaklaşa düzenlemesiyle de Hz. Peygamber'in mevlidi "Kutlu Doğum Haftası" adıyla çok yönlü etkinliklerle kutlanmaya başlanmıştır. Süleyman Çelebi'nin mevlidi Türkiye'de ve Balkanlar'da yalnız kandil gecelerinde değil sünnet, nikah, ölüm vb. münasebetlerle de okunur. Camide okunan mevlidlerden sonra gülsuyu ve şeker ikramı, evlerde okunan

mevlidlerden sonra da ayrıca yemek, tatlı veya meşrubat ikramı adettir.

Fıkî hükümü

Hz. Peygamber ve ondan sonraki birkaç asır boyunca kutlanmayan mevlidin dinî açıdan meşruiyeti de ulemâ arasında tartışılmıştır. İbnü'l-Hâc el-Abderî (ö.737/1336) ve diğer bazı Mâlikî âlimler, bunun Hz. Peygamber devrinde ve ona son derece bağlı olan ashâb ve tabiin zamanında kutlanmadığını ve dolayısıyla dine ilave sayılan bir bid'at olduğunu belirterek şiddetle karşı çıkarlar. Kutlamalar sırasında kıraat, zikir ve ibadet yanında hoş olmayan bazı etkinliklerin de bu âlimlerin görüşünde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Mevlide karşı olumsuz tavır, İbn Teymiyye ile onu izleyen Vehhâbî ulemâsı ve Muhammed Abduh gibi çağdaş ıslahatçı alimler tarafından da desteklenmiştir.

Buna karşılık Ebû Şâme el-Makdisî (ö.665/1267), Şemseddin İbnü'l-Cezerî, İbn Hacer el-Askalânî, İbn Hacer el-Heytemî, Şemseddin es-Sehâvî, Celâleddin es-Süyûtî, Şihâbüddin el-Kastallânî gibi alimler ise bu kutlama ile ilgili, ilk devirlerde olmasa bile Allah'ın alemlere rahmet olarak gönderdiği Hz. Peygamber'in dünyaya gelmesi sebebiyle sevinmenin, doğum günü münasebetiyle fakir ve muhtaçlara yardımda bulunup ibadet etmenin, Kur'ân ve Hz. Peygamber'e olan sevgiyle ilgili şiirler okumanın, temiz ve güzel elbiseler giyerek sevinç gösterisinde bulunmanın ve yoksullara yardım etmenin birer güzel amel olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla mevlid kutlamalarının bir bid'at-ı hasene sayılması, halk

arasında görülen ve dinen hoş karşılanmayan davranışların ise bundan ayrı düşünülerek önlenmesi gerektiğini, mesela cuma veya teravîh gibi ibadetler sırasında yanlış bazı davranışların meydana gelmesinin bu ibadetlerin de haram sayılmasına yol açmadığını beyan etmişlerdir.

Hz. Peygamber'e pazarertesi günü oruç tutmanın fazileti sorulduğunda, "bu benim doğduğum ve bana vahiy indirilen gündür" (Müslim, "Sıyâm", 197; Ahmed b. Hanbel, V, 297, 299; Ebû Dâvûd, "Savm", 54) diyerek bir bakıma bugüne önem atfetmiştir. Hz. Peygamber Medine'de Yahudilerin on Muharrem'de oruç tuttuklarını görünce sebebini sormuş, onlar da Firavun'un boğulduğu ve Hz. Musa'nın kurtulduğu gün olduğunu söyleyince Resûlullah kendisinin bunu yapmaya daha layık olduğunu belirterek oruç tutmuş ve ashâbına da oruç tutmalarını emretmiştir (Buhârî, "Savm", 69; Müslim, "Sıyâm", 127-128). Bu da belli bir günde bir nimete nail olma veya beladan kurtulma sebebiyle her zaman o günü anma ve şükür nişanesi olarak salih amellerde bulunmanın iyi bir davranış olduğunu gösterir.

Sonuç olarak Hz. Peygamber'e sevgi ve bağlılığın bir göstergesi olması yanında çeşitli ibadet ve hayırlara vesile olması bakımından da mevlit kutlamalarının dinî yönden meşru bir davranış olduğu söylenmelidir. Bununla birlikte kutlamalara karşı çıkan alimlerin genel olarak görüşlerine gerekçe gösterdikleri gayrimeşru tutum ve davranışların tasvip edilemeyeceği, bu tür uygulamalara sebep olan kutlamalardan uzak durulması gerektiği de açıktır.